

Är det rätt att mörda i Guds namn?

Ett samtal om hur och varför våra religiösa urkunder kan tolkas på ett sätt som legitimerar diskriminering, förtryck, våld och mord på människor från andra religiösa samfund och folkgrupper.

Inledning i paneldebatten

Våld, förtryck, diskriminering och mord i religionens namn tycks vara lika gammalt som människan själv. Åtskilliga är de som har velat rycka till sig himmelriket med våld, inte bara sedan Johannes Döparens dagar, enligt Matteus 11:12, utan sedan urminnes tider. Oavsett vad citatet kan ha åsyftat i sammanhanget som det skrevs i Matteusevangeliet så är det en bild av en sorglig sanning genom hela mänsklighetens historia. Människor har alltid velat få makt över andra genom att utlova ett himmelrike, ett paradys på jorden. Alla totalitära ideologier har haft detta på sitt program i någon form, tydligast under hela 1900-talet. Och inte sällan har ideologierna antingen skapat egna mytologiska, halvreligiösa, symboler eller åberopat en redan befintlig religiös tradition som man förvanskat och hotat de riktiga företrädarna med döden om de inte gav efter.

Inte heller Jesu budskap är rakt igenom genomsyrat av ickevåld även om givetvis kärnan är det. Matteusevangeliet lägger följande kontroversiella ord i Jesu mun: ”Tro inte att jag kommit med fred till jorden. Jag har inte kommit med fred utan med svärd” (Matt 10:33). Det finns dock inga ställen i det kristna traditionsgodset som skulle kunna motivera eller legitimera mord, våld, förtryck eller diskriminering av människor från andra religiösa samfund och folkgrupper. Grunden för detta ligger i första skapelseberättelsen där alla människor utan undantag sägs vara skapade till Guds avbild och likhet och därmed blir Guds representanter på jorden. Och Gud vill fred, glädje och fullheten av liv. Därefter går det att hävda att Bergspredikan och i synnerhet Saligprisningarna är Jesu utläggning av buden och påbudet i den judiska traditionen.

Saligprisningarna är ett erkännande att vi människor, som är satta att representera Gud på jorden, är svaga och måste få Guds hjälp att fullfölja uppdraget. Först när vi lever så, i enkelhet och uppriktighet, det vill säga ”fattiga i anden”, ödmjuka, törstande efter rättfärdighet, inte rättvisa, vilket jag ska komma tillbaka till, barmhärtiga och renhjärtade, i strävan efter fred, först då är vi Guds barn, det vill säga arvtagare till himmelriket, och först då är vi jordens salt, först då kommer vi inte att uppfattas som hotfulla av omgivningen. Det här är programmet för de kristna, de som döpts till Kristus, med kallelse att mima honom.

Saligprisningarna betonar ödmjukhet och barmhärtighet. Ödmjukhet är som Dag Hammarskjöld skriver ”att inte jämföra sig”, att acceptera det jag är som person och inte i avund se på den andre. Både ödmjukhet och barmhärtighet ställer begreppet rättvisa på huvudet. Till trots för vad flera påvar har sagt, att freden är rättvisans frukt, så tror jag att vi måste komma förbi ett stelbent och kanske till och med farligt rättvisetänkande för att nå fram till en äkta fred och ett äkta icke-våld. Pero Sudar, hjälpbiskop i ett stift i Bosnien-Herzegovia, har sagt följande: ”I vår värld med orättfärdiga människor förstärker ropet på rättvisa, som en förutsättning för förlåtelse och försoning, den onda cirkeln av våld. (...) Att bli övertygad om att det inte finns någon annan väg till fred än förlåtelse, och ingen väg till rättvisa utan fred, är en smärtsam erfarenhet. Men det är en förutsättning för att garantera att det som gör oss till Guds avbild kan bestå, annars upphör vi att vara människor.” Alltså först förlåtelse och försoning, sedan fred och först därefter rättvisa eller snarare rättfärdighet, byggd på barmhärtighet och ödmjukhet.

Logiken i vår värld i dag tycks snarare vara den omvända. Först ropar vi på rättvisa, vilket inte sällan betyder hämnd och straff, trots att vi vet att ingen blir mindre benägen att ta till våld genom att straffas. Millimeterrättvisa tar heller inte hänsyn till människors svagheter och särskilda behov. Rättvisa försätter ofta enskilda eller grupper eller hela folk i en orättvis och förödmjukande position från början. Rättvisa kan sällan leda till en äkta försoning och förlåtelse, snarare leder den till bitterhet och en ny hämndsituation. Och utan försoning och förlåtelse lär vi inte uppnå en varaktig fred. Försoning och förlåtelse bygger däremot på barmhärtighet, en barmhärtighet som kan bortse från rättvisa, som är mycket större än rättvisa. Om vi bemöts av barmhärtighet kan vi själva växa i ödmjukhet.

Naturligtvis har våldets grundorsak aldrig legat i en religiös kärnas tradition utan i människans sociala gruppstillhörighet och kampen om överlevnad, dvs konkurrensen om grundläggande naturtillgångar som vatten, jaktrevir, osv. Gruppen har i sin tur en livsförklaring av något slag som givetvis legitimerar den egna gruppens överlevnad och i viss mån suveränitet över andra.

Religionerna har däremot blivit syndabocker för våldet men är egentligen inte upphovet till det. Däremot kan begånget våld rättfärdigas eller ursäktas i religiösa termer efteråt. Här finns väldigt porösa gränser mellan det religiösa och det sekulära. Bilder och berättelser som styr vårt politiska tänkande är inte sällan lika de som styr vårt religiösa tänkande. Vi ser denna koppling i 1900-talets totalitära ideologier som fascismen, nazismen och kommunismen. Vi ser också hur den politiska myten har spelat in för både Tony Blair och Barack Obama. Tony Blair sågs som närmast en frälsare 1997 men blev helt diskrediterad tio år senare. Vid presidentvalet 2008 blev Obama bilden för den amerikanska

drömmen men har sedan dess nästan helt åsidosatts. Båda har helt enkelt stått i vägen för själva drömmen – Barack Obama har delvis försökt motverka drömmen som han insåg i tid, men ändå inte lyckats vända kritiken.

Däremot är de bibliska urkunderna inte främmande för att våld de facto utövas. Avund, rivalitet och konkurrens om de grundläggande naturresurserna anges som orsaker från början och de tycks knappast vara annorlunda i dag! Kains svar till Gud är som hämtat från våra dagstidningar där förövare och medlöpare vill undkomma sitt ansvar: ”Ska jag ta hand om min broder?” Ska vi ta hand om båtflyktingarna från Nordafrika? Men Gud har redan gjort så att vi kan bemästra synden: ”Om du handlar rätt vågar du ju lyfta blicken, men om du inte handlar rätt ligger synden vid dörren. Dig skall den åtrå, men du skall råda över den.”

Vi har möjligheten till fred med och respekt för alla trons människor nedlagd i våra trossystem och berättelser. Jag har redan nämnt att vara skapad till Guds avbild, löftet att vi kan bemästra synden, utläggningen av Lagen i ett förhållningssätt av icke-våld i Saligprisningarna och tydliga utsagor att Gud älskar alla människor och att alla är frälsta, det vill säga att alla människor har en bestämmelse där de inte fördöms. Intolerans hos troende beror på ringa eller ingen kunskap om ens trostradition. Och när okunniga människor börjar sprida sin religiösa övertygelse kan det gå riktigt illa.

Evangelierna vittnar tydligt om att Jesus försökte bekämpa den mänskliga tendensen att vilja besitta makt. Religionen används inte sällan som ett av redskapen att legitimera orättfärdig makt, också strukturellt inom de religiösa samfundet. Till lärjungarna sade Jesus tydligt angående furstarnas makt över folket att ”... så är det inte hos er.” Och exemplet han gav att tvätta lärjungarnas fötter går inte att ta miste på. Tyvärr har inte sällan de kyrkliga, institutionella företrädarna satt makten framför sin trovärdighet och en äkta auktoritet.

Det är Jesu subversiva symbolik som kristna är kallade att mima byggd på barmhärtighet och ödmjukhet. Jesus talar faktiskt aldrig om rättvisa! De kristna måste behålla sitt subversiva minne av såväl uttåget ur Egypten som korsfästelsen och uppståndelsen. De kristnas tro är grundad på en förlorad kropp (Michel de Certeau) som de kristna ska levandegöra när de är Kristi kropp i världen. Någon har sagt ”Den allsmäktige Guden korsfäste sin allmakt i Jesus Kristus för att visa alla människor i alla tider att han älskar dem och att de är värda hans omsorg.”

Sr Madeleine Fredell OP